

КОВАЛЕНКО

Олександр Михайлович
almkov@rambler.ruд.е.н., доцент, професор,
Одеський національний
політехнічний університет

УДК 338.439:658

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
М'ЯСОПРОДУКТОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУSTRATEGIC MANAGEMENT'S FEATURES OF DEVELOPMENT OF THE
MEAT PRODUCT COMPLEX OF THE REGION

В результаті дослідження побудовано схему м'ясопродуктового комплексу, виділено задачі, вирішення яких має забезпечити загальний розвиток АПК регіонів. Сформульовано місію і стратегічні цілі регіонального м'ясопродуктового комплексу та показано напрями їх реалізації. Позначені фактори, що негативно впливають на розвиток м'ясопродуктового комплексу Одеського регіону. Надано рекомендації з розробки та реалізації концепції зазначеного розвитку. Накреслено заходи, що реалізують цільові установки пропонованої концепції розвитку м'ясопродуктового комплексу Одеського регіону. Визначено зміст поняття

«Система стратегічного управління регіональним м'ясопродуктивним комплексом». Запропоновано створення в регіоні науково-дослідного центру стратегічного управління м'ясопродуктивним комплексом.

В результате исследования построена схема мясопродуктового комплекса, выделены задачи, решение которых должно обеспечить общее развитие АПК регионов. Сформулированы миссия и стратегические цели регионального мясопродуктового комплекса и показаны направления их реализации. Обозначены факторы, которые негативно влияют на развитие мясопродуктового комплекса Одесского региона. Даны рекомендации по разработке и реализации концепции указанного развития. Намечены мероприятия, которые реализуют целевые установки предлагаемой концепции развития мясопродуктового комплекса Одесского региона. Определено содержание понятия «Система стратегического управления региональным мясопродуктовым комплексом». Предложено создание в регионе научно-исследовательского центра стратегического управления мясопродуктовым комплексом.

As a result of research the scheme of meat product complex is constructed, tasks, the solution of which shall provide a common development of agrarian and industrial complex of regions are allocated. The mission and strategic objectives of regional meat product complex are formulated and the directions of its realization are shown. Factors, which negatively influence on development of the Odessa region meat product complex are designated. Recommendations about development and realization of the concept of specified development are made. Actions, which realize purposes of the development offered concept of Odessa region meat product complex are planned. Content of concept «Strategic management system of regional meat product complex» is determined. Creation in the region of research center of strategic management of meat product complex is offered.

Ключові слова: стратегічне управління, м'ясопродуктивний комплекс регіону, стратегія розвитку, стратегічні цілі, рекомендації, заходи, цільові установки

Ключевые слова: стратегическое управление, мясопродуктовый комплекс региона, стратегия развития, стратегические цели, рекомендации, мероприятия, целевые установки

Keywords: strategic management, meat products complex of the region, development strategy, strategic objectives, recommendations, actions, purposes

ВСТУП

Підвищення ефективності функціонування м'ясопродуктового комплексу є найбільш важливою і складною проблемою через його кризовий стан, а також об'єктивну необхідність прискореного розвитку, зважаючи на високу харчову та біологічну цінність м'яса і м'ясопродуктів.

За кризовий період останніх років виробництво м'яса в Україні скоротилося в рази, середньодушове споживання м'ясних продуктів суттєво зменшилось і в

даний час складає менше 77% від раціональної норми, швидкими темпами зростає імпорт м'ясопродуктів [1].

Основними причинами такого становища виявилися: розрив виробничо-економічних зв'язків між сільськогосподарськими, заготівельними, переробними і торговими підприємствами; порушення паритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію; значне скорочення державної підтримки АПК, особливо сільського господарства; недоступність кредитних ресурсів; низька купівельна спроможність населення, яка викликала падіння попиту на м'ясну продукцію, а також

відсутність у багатьох керівників навиків використання інструментарію стратегічного управління.

Об'єктивна необхідність подолання негативних тенденцій в м'ясопродуктовому комплексі країни та окремо взятого регіону передбачає розробку стратегії, що забезпечує формалізацію місії і цілей, визначення основних напрямів і способів його ефективного розвитку. Особливості стратегічного управління м'ясопродуктовим комплексом регіону, складність і багатоаспектність проблеми розробки стратегії його розвитку зумовили актуальність дослідження.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження особливостей стратегічного управління розвитком м'ясопродуктового комплексу регіону.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є праці вітчизняних і зарубіжних вчених, а також матеріали періодичних видань. При проведенні дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення, системний підхід.

РЕЗУЛЬТАТИ

М'ясопродуктовий комплекс являє собою складну динамічну систему, в якій всі елементи функціонально взаємопов'язані і взаємодіють в напрямку досягнення єдиної кінцевої мети – зростання обсягів однієї з найважливіших груп продовольства – м'яса і м'ясопродуктів [7]. Потреби населення в продовольстві зростають в останні роки швидше, ніж обсяг його виробництва. Цьому сприяють збільшені грошові доходи населення, які створюють сприятливі умови для підвищення ступеня задоволення зростаючих потреб.

У більшості наукових робіт агропромисловий комплекс в цілому і кожен його продуктовий підкомплекс відображає сукупність економічних відносин, які у формі взаємозв'язків відносно відокремлених галузей народного господарства з приводу виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки в продовольство, доведення їх до споживача в тому вигляді, який найбільш повно відповідає його вимогам.

Дослідження м'ясопродуктового комплексу передбачає виділення в його складі певних структур. Так, його функціональна структура являє технологічно взаємозалежні підгалузі, які безпосередньо пов'язані з виробництвом його кінцевого продукту; територіальна структура показує рівень і розмір комплексу; галузева – ступінь участі різних галузей; інституціональна – ступінь взаємодії господарюючих суб'єктів різних розмірів і форм власності, установ, організацій у реалізації функцій кожної стадії на різних рівнях комплексу; соціально-економічна – взаємодія виробничої та соціальної частин комплексу; управлінська – взаємозв'язок органів управління [5]. На рівні окремого регіону комплекс має усічену функціонально-галузеву структуру, оскільки в багатьох регіонах відсутні, наприклад, підприємства першої сфери.

Залежно від конкретної мети в АПК регіону може бути включено різну кількість галузей і підприємств. Формування стратегії розвитку АПК передбачає включення в нього тільки підприємств та організацій, які мають безпосередню тісний технологічний зв'язок. Враховуючи ці аргументи, в регіональний АПК, сформований на прикладі Одеської області, включені підприємства та організації, послідовно і паралельно виконуючі стадії процесу відтворення його кінцевого продукту – м'яса і м'ясопродуктів (рис. 1).

Стратегічне управління є найважливішим чинником розвитку АПК в динамічно мінливому зовнішньому середовищі [8]. Головна задача стратегічного управління полягає в забезпеченні планомірного розвитку об'єкту управління. Дана задача досягається за допомогою вирішення наступних підзадач: визначення пріоритетів розвитку; досягнення високого ступеня скоординованості та узгодженості стратегічних заходів по цілям, ресурсами, термінам, виконавцям, і очікуваному ефекту; використання сприятливих можливостей для розвитку та нейтралізація загроз; визначення пріоритету ресурсів; визначення способів розвитку потенціалу; визначення конкурентоспроможності і її підвищення; вибір головних довготривалих партнерів та ін. Ключовим елементом стратегічного управління є розробка стратегії [2].

Процес формування стратегії розвитку АПК регіону схематично відповідає класичній технології і включає визначення місії та цілей розвитку, генерацію стратегічних альтернатив, їх аналіз, вибір стратегії, планування, оцінку стратегій. Різноманіття умов, рівнів і пріоритетів розвитку передбачає різноманітність використовуваних регіональним АПК стратегій.

Місією регіонального м'ясопродуктового комплексу є забезпечення населення регіону та інших територій високоякісною і економічно доступною м'ясною продукцією, а також підвищення рівня життя зайнятих на підприємствах і в організаціях комплексу. Відповідно до зазначеної місії, визначено основні стратегічні цілі розвитку м'ясопродуктового комплексу регіону, головними серед них є: збільшення обсягів виробництва м'яса до рівня, що забезпечує незалежність регіону від імпорту; підвищення якості виготовленого м'яса для забезпечення його відповідності технологіям переробних підприємств та поліпшення якості харчування населення, що дозволяє в необхідній мірі підтримувати здоров'я нації; збільшення частки регіональних підприємств на внутрішньому ринку м'ясної продукції регіону; посилення позицій регіональних підприємств м'ясної промисловості на ринках м'ясних продуктів у вже зайнятих регіонах; вихід на нові регіональні ринки м'ясних продуктів. Для досягнення сформульованих стратегічних цілей розвитку м'ясопродуктового комплексу визначено його найважливіші напрями (рис. 2).

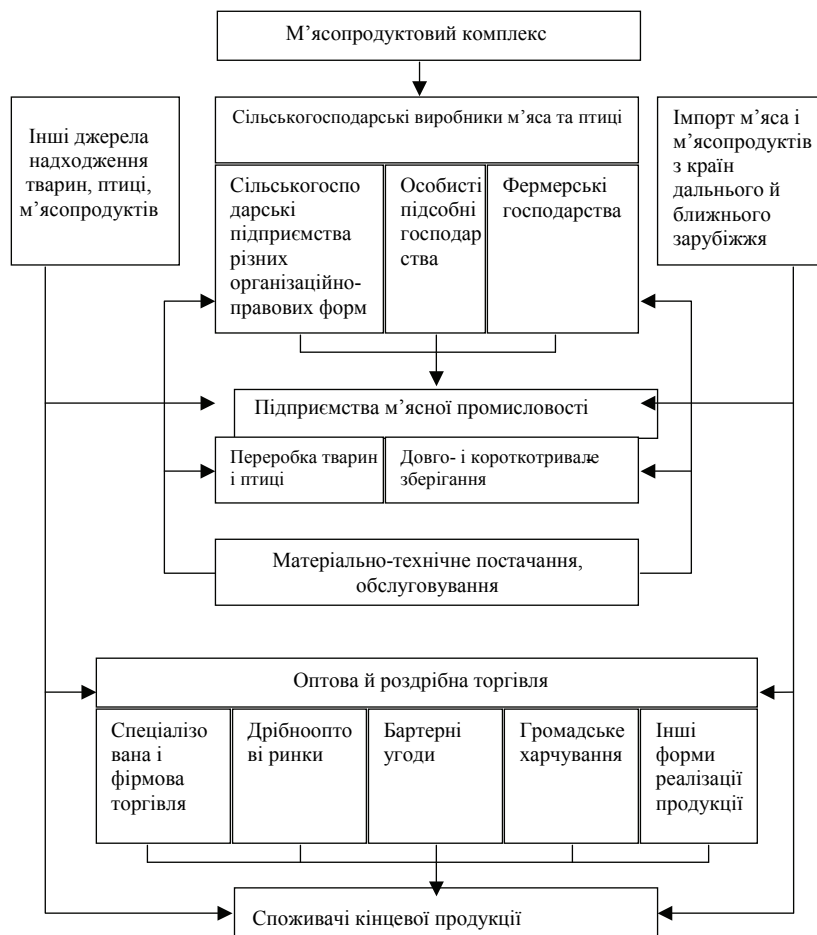

Рис. 1. Схема м'ясопродуктового комплексу [3]

Рис. 2. Напрями реалізації стратегічних цілей регіонального м'ясопродуктового комплексу [власна розробка автора]

На діяльність м'ясопродуктового комплексу Одеської області на сучасному етапі негативно впливає цілий ряд дестабілізуючих факторів: поголів'я великої рогатої худоби; низький рівень ефективності виробництва м'яса худоби сільськогосподарськими виробниками регіону; низькі закупівельні ціни не покривають витрат на вирощування і відгодівлю великої рогатої худоби. Виробництво свинини в останні три роки в країні безбиткове, проте рівень рентабельності не перевищує 5 % [1]. Задовільним можна вважати тільки виробництво м'яса птиці, ціна реалізації якого перевищує собівартість на 25-34,5%. Наведені дані свідчать про невіршеність головної проблеми у виробництві м'яса – відсутність паритетної ціни на продукцію та державної підтримки не окремих заходів (придбання племінної худоби тощо), а виробництва товарної продукції.

М'ясопродуктової комплекс Одеської області розвивається, відчуваючи обмеження, пов'язані з порівняно низьким купівельним попитом населення на м'ясопродукти.

Ми пропонуємо рекомендації з розробки та реалізації концепції розвитку м'ясопродуктового комплексу з урахуванням специфіки його функціонування. Концепція повинна містити чотири блоки, що мають різне функціональне призначення і дозволяють забезпечити ефективний розвиток комплексу як одного з кластерів регіональної економіки.

Аналітичний блок концепції включає оцінку стартових умов розвитку регіонального АПК, включаючи ретроспективний аналіз розвитку; аналіз внутрішнього потенціалу сільськогосподарських виробників худоби і птиці, підприємств м'ясної промисловості і торгових організацій; аналіз зовнішніх факторів розвитку; аналіз тенденцій розвитку АПК; аналіз і оцінку конкурентоспроможності комплексу всередині регіону та за його межами; SWOT-аналіз.

У цільовому блоці визначена місія регіонального АПК, сформульовані стратегічні цілі розвитку сільськогосподарських виробників худоби і птиці, підприємств м'ясної промисловості, торгових організацій, що реалізують м'ясну продукцію, а також визначено пріоритетні напрями розвитку комплексу.

Організаційний блок включає визначення механізмів розвитку регіонального АПК (просторовий розвиток, правове та інформаційне забезпечення, розвиток організаційних форм і форм власності господарюючих суб'єктів), етапів реалізації концепції і їх термінів, виконавців основних етапів реалізації концепції.

В ресурсному блоці повинні бути визначені фінансові джерела, а також кадрове забезпечення реалізації концепції.

На наш погляд, в числі першочергових заходів, що реалізують цільові установки пропонованої концепції, повинні бути:

1. Підтримка виробників м'яса та м'ясної продукції шляхом вдосконалення механізму кредитування.

2. Удосконалення системи матеріально-технічного забезпечення виробників м'яса та м'ясної продукції.

3. Розвиток інформаційного забезпечення суб'єктів АПК регіону.

4. Більш широке використання наукового потенціалу для розвитку виробництва м'яса та м'ясопродуктів.

5. Удосконалення структури АПК і організаційно-правових форм його суб'єктів.

6. Розвиток механізму підвищення привабливості сфер АПК регіону для висококваліфікованих фахівців.

Реалізація виділених заходів повинна здійснюватися в комплексі і без зволікання. Тільки в цьому випадку можна сподіватися на вихід м'ясопродуктового комплексу з кризи з найменшими втратами. Більш песимістична картина може виникнути при відмові від реалізації даних заходів через відсутність у держави достатніх ресурсів для здійснення підтримки. Слідування цим сценарієм може привести, в першу чергу, до кризи тваринницької галузі сільського господарства, яка в наступні роки викличе гострий дефіцит м'яса і м'ясної продукції в регіоні.

Система стратегічного управління регіональним м'ясопродуктовим комплексом – це складна сукупність взаємопов'язаних компонентів, що включає органи управління, цільові стратегічні установки, принципи, функції, ресурси, методи, технології та інструменти, які утворюють інтеграційну цілісність і формують механізм впливу на господарюючі суб'єкти комплексу в цілях поліпшення забезпечення населення регіону та країни високоякісною та економічно доступною м'ясною продукцією.

Найбільшу важливість має визначення структури органів стратегічного управління м'ясопродуктового комплексу регіону. Враховуючи вплив м'ясного комплексу на рівень економічного розвитку території, її продовольчу безпеку і, як наслідок, рівень і якість життя населення, здійснення стратегічного управління ним повинно здійснюватися спільними зусиллями органів державної влади та представників бізнесу. Це обумовлено також і тим, що м'ясопродуктовий комплекс є відкритою системою, основні передумови ефективного функціонування якої знаходяться не тільки у внутрішньому середовищі, а й у зовнішньому оточенні.

Об'єктивно необхідною умовою цілеспрямованого розвитку АПК, на наш погляд, є створення в регіоні Науково-дослідного центру стратегічного управління м'ясопродуктового комплексу як некомерційної організації при безпосередній взаємодії з органами влади та за участю представників підприємств і організацій м'ясопродуктового комплексу.

ВИСНОВКИ

Проведені теоретичні та аналітичні дослідження сучасного стану м'ясопродуктового комплексу переконують, що його прискорений розвиток, який визначений як національний пріоритет, неможливий

без організації системи стратегічного управління його розвитком. Активному використанню інструментів стратегічного управління може сприяти впровадження кластерної форми організації бізнесу, яка дає можливість суб'єктам м'ясного кластеру формувати спільну стратегію розвитку, цінову політику і розподіляти прибуток між учасниками на компромісній основі.

В результаті дослідження побудовано схему м'ясопродуктового комплексу, виділено задачі, вирішення яких має забезпечити загальний розвиток АПК регіонів. Сформульовано місію і стратегічні цілі регіонального м'ясопродуктового комплексу та показано напрями їх реалізації. Позначені фактори, що негативно впливають на розвиток м'ясопродуктового комплексу Одеського регіону. Надано рекомендації з розробки та реалізації концепції зазначеного розвитку. Накреслено заходи, що реалізують цільові установки запропонованої концепції розвитку м'ясопродуктового комплексу Одеського регіону. Визначено зміст поняття «Система стратегічного управління регіональним м'ясопродуктовим комплексом». Запропоновано створення в регіоні науково-дослідного центру стратегічного управління м'ясопродуктовим комплексом.

Список використаних джерел

1. Головне управління статистики в Одеській області. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
2. Захарченко В.І. Розвиток стратегічних підходів до управління підприємством у нестабільних умовах: [монографія] / В.І. Захарченко, М.М. Мерку-

лов та ін. – Донецьк: Ноулідж, 2014. – 188 с.

3. Коваленко О.М. Стратегія і механізми регулювання діяльності вертикально-інтегрованих структур у харчовій галузі: проблеми теорії і практики: Монографія / О.М. Коваленко. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 356 с.

4. Ніценко В.С. Трансформаційні процеси в економіці: конкурентоспроможність та інституційна база управління на різних рівнях ієрархії: Монографія / В.С. Ніценко, О.М. Коваленко, Н.С. Мамонтенко; за ред. д.е.н. В.С. Ніценка. – Одеса: ТОВ «Лерадрук», 2016. – 507 с.

5. Сіваченко І.Ю. Міжнародний агробізнес: навчальний посібник / І.Ю. Сіваченко, О.В. Захарченко, В.Ф. Семенов та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 266 с.

6. Топіха В.І. Стратегія і тактика формування ринку тваринницької продукції в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук: спец. 08.07.02. / В.І. Топіха – Тернопіль: Тернопільський державний економічний університет 2005. – 38 с.

7. Шибаніна О.В. Формування та розвиток продовольчого підкомплексу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук: спец. 08.00.03 «економіка та управління національним господарством» / О.В. Шибаніна. – Київ, 2008. – 32 с.

8. Яценко В.М. Стратегія забезпечення ефективного розвитку аграрної та переробної сфер АПК України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук: спец. 08.07.02 «економіка сільського господарства і АПК» / В.М. Яценко. – Миколаїв, 2004. – 38 с.